

מירב (טובול) כהנא

י"ג מידות שאינן חוזרות ריקם**ברית הצלה**

הפעם הראשונה ש"ג מידות מוזכרות בתורה היא לאחר חטא העגל, במסגרת משא ומתן שמשה מנהל עם הקב"ה שימחל לעם ישראל:

וְעַתָּה אִם נָא מִצְאָתִי חַן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעֲנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ וְאִדְעֶךָ לְמַעַן אֲמַצָּא
 חַן בְּעֵינֶיךָ [...] וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה גַם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֲעֲשֶׂה כִּי
 מִצְאָתְךָ חַן בְּעֵינַי וְאִדְעֶךָ בְּשֵׁם. וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ. וַיֹּאמֶר אֲנִי
 אֲעַבִּיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ וְחִנַּתִּי אֶת אֲשֶׁר אַחֲרָי
 וְרַחֲמֵתִי אֶת אֲשֶׁר אֶרְחַם. וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לְרַאֲוֹת אֶת פָּנַי כִּי לֹא יִרְאֵנִי
 הָאָדָם וְחַי (שמות לג, יז-כא).¹

בדבריו, משה מבקש מה' שתי בקשות; על אחת נענה בחיוב ועל אחת בשלילה, וכך הם דברי רבנו בחיי (שם לג, יג):²

הודיעני נא את דרכיך – על דרך הפשט דרכיך – מידותיך. כי דרכי ה' הם מידותיו. וכן ביאר דוד יודיע דרכיו למשה (תהלים קג, ז) והזכיר המידות מיד: רחום וחנון ה' ארך אפים ורב חסד (שם, ח). והנה משה ביקש הודעת הש"י מתוך דרכיו ומידותיו, כלומר מתוך דרכי פעולותיו, והשיב לו הש"י על זאת: אני אעביר כל טובי על פניך. ומשה ביקש שתי שאלות האחת אפשרית והיא: הודיעני נא את דרכיך, והשנית נמנעת והיא: הראני נא את כבודך. ועל שאלת הראני נא השיב לו הקב"ה: לא תוכל לראות את פני. ועל שתיים אלה הזכיר שלמה בחכמתו: כבוד אלהים הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר (משלי כה, ב). באר: כי ידיעת הש"י על שני חלקים, החלק האחד נמנע, וזהו שאמר כבוד אלהים הסתר דבר, והחלק השני אפשר ויכול האדם לחקור עליו וזהו וכבוד מלכים חקור

1 לביאור השיח שבין משה לקב"ה, ראו א' אלדר, "י"ג מידות – תוכן ומשמעותן", עלון שבות 154 (תשי"ס), עמ' 97-114.

2 בשל הבהירות של הדברים הבאתי אותם בשם רבנו בחיי, אולם ההסבר לבקשת משה בכיוון הזה עולה עוד לפני רבנו בחיי, למשל בסדר אליהו זוטא, פרק ו; בדעת זקנים על אתר; הרמב"ם, מורה הנבוכים חלק א פרק נד. ראו עיון מדויק במקורות אלו אצל הרמ"צ גרוזמן, "שלוש עשרה מידות של רחמים", ניב המדרשיה יב (תשל"ו-תשל"ז), עמ' 123.

דבר. כלומר חקירת מלכותו מצד פעולותיו. וכן אמר הנביא (ירמיהו ט, כג): כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' עשה חסד משפט וצדקה בארץ. באר: כי ידיעת הש"י היא ידיעת מידותיו, שיכיר האדם חכמתו איך ינהיג בהם עולמו, זהו שאמר הכתוב כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה, שהרי אין תחבולה בעולם להכיר אותו יתעלה מצד עצם כבודו רק מצד פעולותיו, לפי שהוא רחוק מכל רחוק מצד עצם כבודו, והוא קרוב מכל קרוב מצד דרכיו ופעולותיו.

משה ביקש מהקב"ה שיראה לו את דרכי הנהגתו ואת מידותיו שבהן הוא מנהיג את העולם.³ ידיעת הקב"ה מושגת רק מתוך ידיעת פועלו. תכלית בקשתו של משה היא "ואדעך", שמשמעה היא דבקות מוחלטת בקב"ה (כפי שידוע כי זו משמעות השורש יד"ע במקרא). על בקשה זו נענה משה בחיוב: "אני אעביר כל טובי על פניך".

התשובה לבקשתו הראשונה של משה נעשתה כשעלה משה אל האלוהים לקבל לוחות שניים. הקב"ה מתגלה אליו ומגלה לו את י"ג המידות:⁴

וַיַּךְ ה' בְּעֵינָיו וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת. לִצַּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים נִשְׂא עֹן וְפָשַׁע וְחִטָּאָה וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶקֶד עֹן אָבוֹת עַל בְּנֵים וְעַל בְּנֵי בְנֵים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים. וַיִּמְהַר מִשָּׁה וַיִּקְדֹּ אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ (שמות לד, ה-ח).

על גילוי המידות למשה כתב רש"י (שמות לג, יט):

הגיעה השעה שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות, לפי שאני צריך ללמדך סדר תפילה. שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל הזכרת זכות אבות, כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקווה, אני אעביר כל מידת טובי לפניך על הצור, ואתה נתון במערה, וקראתי בשם ה' לפניך – ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות, וכסדר שאתה

3 הרב גרוזמן (לעיל הערה 2) מראה שהנהגותיו של ה' נקראות במקומות שונים בתנ"ך "דרכים", למשל בתהלים קג, ז: "יודיע דרכיו למשה", ראו שם עמ' 120.

4 הרב גרוזמן (לעיל הערה 2), מצביע על מידות שונות שזכרו קודם להתגלות משה, למשל "נושא עון" אצל קין; "חסד" ו"אמת" אצל עבד אברהם.

רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מידות הוי מלמד את ישראל לעשות כן, ועל ידי שיזכירו לפני רחום וחנון יהיו נענין, כי רחמי לא כלים.⁵

התשובה לבקשת משה היא גילוי י"ג מידות. המידות האלו הן כאמור דרכיו והנהגותיו של הקב"ה. כוחן של המידות כה רב, שאף אם תיתם זכות אבות יש עצה לעם ישראל כיצד לעורר את רחמי ה'.

י"ג מידות של רחמים תופסות מקום מרכזי בסליחות ובתפילות יום הכיפורים. חז"ל העידו מפי הקב"ה כי "ברית כרותה לשלוש עשרה מידות שאינן חוזרות ריקם" (בבלי, שבת יז ע"ב). אחרי עדות מפורשת כזו, חובה עלינו לברר מה מהותן של י"ג המידות. ממה נובע כוחן הגדול? ובכלל, כיצד עלינו להשתמש בהן?⁶

נתעטף כשליח ציבור

הגמרא בבבלי ראש השנה (יז ע"ב) מציגה תיאור מופלא כיצד הייתה תשובת הקב"ה למשה:

מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו: כל זמן שישאל חוטאין – יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם [...] אמר רב יהודה: ברית כרותה לשלוש עשרה מידות שאינן חוזרות ריקם.⁷

השאלה המרכזית העולה מעיון בדברי הגמרא היא מדוע היה צריך הקב"ה להראות למשה סדר תפילה? מדוע לא הסתפק בלומר לו שבעת הצורך יאמרו בני ישראל כך וכך? ועוד יותר מכך יש לשאול: מדוע נתעטף ה' בטלית, ולא הסתפק רק בהדגמת התפילה עצמה?

5 מעניין שלפי רש"י פנה ה' אל משה, ולא שזו תשובתו של ה' לבקשת משה. ראו שפתי חכמים על אתר, אות ט. לא מצאתי מקור לדברי רש"י מניין שיי"ג מידות הן הכלי גם במקרה שתיתם זכות אבות.

6 קיימות שיטות שונות אצל הראשונים בעניין המידות השונות המרכיבות את הסך של י"ג מידות. ראו בהרחבה את השיטות השונות ועיון בהן אצל הרב גרוזמן לעיל, עמ' 127, וכן במאמרו של הרב צ"א סלושץ, "י"ג מידות הרחמים", שמעתין 15 (תשכ"ח), עמ' 58–67. ראו שם גם את ביאורי המידות.

7 לפי דברי חז"ל, הקב"ה הוא שקורא את י"ג המידות. בעקבות דברים אלו נכתב המאמר. אך יש לציין שקיימת גם גישה אחרת, שלפיה משה אמר את המידות, ראו דיון אצל הרב גרוזמן (לעיל הערה 2), עמ' 125.

קָרָא". דרך הקרי של הצורה "קָרָא" היא בבניין קל, בפשט הפסוק מי אשר יקרא לה' יינצל. אולם הדרשן דורש את הצורה "יקרא" כאילו היא בבניין נפעל – "קָרָא". ההצלה היא בעבור מי ששם ה' נישא עליו, והוא מי שלומד את דרכי הנהגת ה' ומיישמן.

המהר"ל (באר הגולה ד, עמ' עד) קובע עיקרון (העולה במקומות שונים בחיבוריו), שהקב"ה מתגלה אל האדם כפי שהאדם פונה אל הקב"ה. משום כך הגמרא מציינת שהקב"ה מתעטף בטלית כשליח ציבור, "מפני כי העיטוף של ש"ץ הוא שלא יהיה לו נטייה ימין ושמאל לשום צד כלל, וזהו העיטוף, ואז הקריאה בכוונה לגמרי מתוך עומק הלב ואמתתו". ההתעטפות בטלית מסמלת את הריכוז של המתפלל בה', שאינו פונה לשום דבר אחר אלא כולו מרוכז בתפילה ואינו פונה מה'. כשאדם פונה באופן כזה לבוראו, כשהוא מידבק דבקות שלמה בה', אז הקב"ה פונה אליו באותו אופן. העיטוף בטלית מסמל את הקריאה לה' שהיא בכוונה שלמה מעומק הלב. משום כך אנו משתמשים בלשון עיטוף לסמן את תפילת העני: "תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו" (תהילים קב), כי העני שקוע בצרתו ובמחסורו, והוא מרוכז בהם מאוד, ולכן התפילה היא מקירות לבו ובדבקות עצומה. תפילה שכזו ראויה להיענות.⁹

גם העיון יעקב (על ראש השנה שם) אומר שהמעשה הסמלי של הקב"ה המתעטף כשליח ציבור בא לומר, "דלא מהני תפילת הש"צ אא"כ שהוא מדבק ג"כ בדרכיו אלו". לאור זאת הוא קובע שאין הקב"ה מקבל את התפילה, אלא אם כן המתפללים נדבקו בדרכיו, והוא מדייק זאת גם ממילות הגמרא "אם יעשו לפני כסדר הזה", "ר"ל ממני יראו וכן יעשו".

הגישה העולה מהמקורות הנ"ל היא שהקב"ה העניק לנו מתנה עצומה, והיא עניין י"ג מידות, אולם מדובר גם במתנה הדורשת לא מעט, והיא מבטאת את דרישת הדבקות בדרכיו של הקב"ה. וכי דבר של מה בכך הוא? והרי כל עבודתנו התמידית היא זאת, ובכל זאת לצערנו אנו מוצאים את עצמנו נכשלים שוב ושוב, ואם כן אמנם מתנה גדולה עד מאוד קיבלנו, אך האומנם נוכל להשתמש בה? הלכה היא ש"ג מידות נאמרות רק בציבור. נראה שיש כאן אמירה משמעותית מאוד. אכן אפשר שהפרט לבדו אינו יכול להשיג את הנדרש כדי להפעיל את י"ג מידות, אולם הציבור – כציבור, יכול אף יכול. ראשית, בשל העובדה שביחד יש כאן השלמה של המידות ושל הדבקות בה', אחד הוא רחום,

9 ראו זוהר, חלק ב, כו ע"ב.

אחד חנון וכיוצא בזה כל המידות אכן נמצאות ב"ה בציבור. אחר חושבי זאת, ראיתי את הרעיון במילותיו הנפלאות של בעל לבנת הספיר: "אולי על כן תקנו הגאונים ז"ל שלא להזכיר י"ג מידות אלא בצבור, לפי שלא תמצאנה ביחיד. אבל בצבור זה בא בנוסף שלו וזה בספיר שלו וזה ביהלום שלו ונשלם עטרה של מלך". שנית, הציבור אינו אוסף של יחידים; הוא מהות עצמאית נפרדת, ואכן לכנסת ישראל יש כוח כזה להשתמש ב"ג מידות.

גישה מנוגדת לגישה שהוצגה לעיל עולה מדברי האלשיך (במדבר יד, יח). כידוע י"ג מידות נזכרות בתורה פעם נוספת בספר במדבר (בשינויים קלים). שם משה משתמש במתנה שניתנה לו, במטרה להציל את עם ישראל, ששעו לדברי המרגלים ובכו בכייה גדולה, והקב"ה רוצה לכלותם:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עַד אֵנָה וְנֶאֱצַנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד אֵנָה לֹא יֶאֱמִינוּ בִּי כָּל הָאֱתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ. אֶכְּנֹה בְּדַבֵּר וְאוֹרְשָׁנוּ וְנֶאֱעָשָׂה אֶתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְנֵעֲצוּם מִמֶּנּוּ. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' וְשִׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי הִעֲלִיתָ כַּחֲךָ אֶת הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ [...] וְעַתָּה יְגַדֵּל נָא כַח ה' כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר. ה' אֶךְךָ אֲפִים וְרַב חֶסֶד נִשְׂא עֹון וְנִשְׁעֵה וְנִקָּה לֹא יִנְקָה פֶקֶד עֹון אֲבוֹת עַל בְּנֵים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רִבְעִים. סָלַח נָא לְעֹון הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חֶסֶדְךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׂאָתָה לְעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנּוֹה. וַיֹּאמֶר ה' סַלַּחְתִּי כְּדַבַּרְךָ (במדבר יד, יא-כ).

האלשיך מביא בתחילת דבריו את דברי בעל לבנת הספיר, שהבטחת י"ג מידות נאמרה רק אם אווזים במידות הללו. אולם בניגוד להם הוא מדגיש מדוע יש כאן בקשה מיוחדת: "ועתה יגדל נא כח ה'":

שמעתי בשם ספר לבנת הספיר, שדקדק באומרו עשו לפני ולא אמר אמרו לפני [...] שהוא כי מה שנדר הוא יתברך שאינם חוזרות ריקם, הוא בעשותנו אנחנו המדות ההם [...]. אך באמירה ובלי מעשה לא יהיה כן. ובזה נבא אל הענין. כי אמר משה, הנה לא הבטחת רק בהיות לנו מעשה השלש עשרה מדות ולא דבור לבד. אך ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת, עם שיהיה לאמר שהוא בשביל אמירה והזכרה ולא מעשה. כי המעשה כעת אין להם כדלעיל.

אמנם במקור מתנת י"ג מידות שנתן הקב"ה לעם ישראל היא בהידבקות במידות אלו. אך כעת לאחר חטא המרגלים לא נמצא בהן ממידות אלו, ומשה מבקש שהקב"ה ישעה לאמירת י"ג מידות, אמירה בלבד. הקב"ה נענה לתפילתו ואומר "סלחתי כדבריך".

דברים דומים כותב גם ר' פנחס הורביץ, בעל הפנים יפות.¹⁰ הוא מתחיל מכך שאת דברי הגמרא במסכת ראש השנה "בניך יעשו", ניתן לפרש בשני אפנים: "או שיזכירו באמירה אל[ן] י"ג מדות וינצלו מצרה או שידבקו במדת השי"ת". בהמשך הוא מביא הוכחה בשם ר' אברהם ברודא שיש לאמץ את הפירוש הראשון, דהיינו שדי באמירתן של המידות: "דר"ל שממדה זו של אל מוכח שהפירוש יעשו לפני כסדר הזה". ביחס לכל המידות ניתן לומר מה הוא רחום אף אתה היה רחום וכו', אך אי אפשר לומר כך ביחס למידה הראשונה: מה הוא אל אף אתה היה אל. בעקבות זאת הוא מדייק גם ממילות הסליחות "אל הורית לנו לומר שלוש עשרה" – לומר ולא לעשות. כך הוא גם מפרש את דברי הכתוב בויקרא (כו, מד): "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם".¹¹

דהיינו שיש להם תקנה קלה להזכיר בתפילתם י"ג מדות דברית כרותה להם שאינם חוזרות ריקם. אלא דאם נימא שהכוונה הוא במה שאמר יעשו לפני כסדר הזה, דהיינו שיעשו כמדותיו של הקב"ה, הוא דבר קשה לעשות כן, ובפרט בהיותם בארץ אויביהם דכתיב [שם כו, כט] ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו, וכתיב ונתן לך שם לב רגז, א"כ היאך אפשר לקיים אף אתה חנון ורחום ארך אפים? ולזה אמר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם, שאי אפשר לעשות כמדותיו של הקב"ה, אעפ"כ לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם, משום דע"כ פירוש יעשו לפני כסדר הזה, היינו שיזכירו באמירה י"ג מידות, דאי אפשר לומר דהיינו שיעשו כמדותיו, דהא זו של ה' ה' וכן במדת אל לא שייך להיות להיות כן, שהרי הוא לבדו ואין זולתו.¹²

גם בבני יששכר (חודש אדר, מאמר ב, דרוש ו) עולה גישה זו, והוא מאמץ את הפירוש הנזכר. לפיכך הוא קובע בסוף דבריו: "על כן הפירוש הנכון הוא

10 פנים יפות החדש, בני ברק תש"ע, בראשית, עמ' צ.

11 שם.

12 מעניין הוא שבמקום אחר כותב הפנים יפות שלשון "נתעטף" המוזכרת בגמרא ראש השנה שם מדויקת, שכן המצוות הן מלבושים ומחצלות לנשמה, "ולכן נתעטף הקב"ה ואמר 'כסדר הזה' היינו מי שיתעטף במצוות באופן הראוי אז אינן חוזרות ריקם". כך הוא גם ביאר את הפסוק בתהלים (קב, א): "תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו" – שבתחילה על האדם להתעטף כראוי במצוות, ורק אחר כך ישפוך שיחו לה', ואז ישמע אליו. ראו פנים יפות על ימים נוראים, עמ' סו.

כפשוטו, כשידברו ישראל במו פיהם ויצעקו אל הש"י בהזכרת י"ג מדות בדבריהם, הש"י ימחול להם על וכו' ואינן חוזרות ריקם".
 ראוי, חשוב וצריך לדבוק במידותיו של הקב"ה. אך עצמתן של י"ג מידות היא כה גדולה, שאף אם רק נאמר אותן, הקב"ה ישמע ויושיע.
 אפשר שההבדל בין שתי הגישות נעוץ בהתבוננות השונה שלהן באדם – ברצוי או במצוי. הגישה הסוברת שכדי ש"ג מידות יפעלו את פעולתן יש לאמץ ויש לדבוק בדרכי הקב"ה, מתמקדת באופן שבו הדברים צריכים להיות, בקומת האדם שאליה יש לשאוף. ממילא יש כאן תביעה עצומה לשיפור ולהתקדמות. לעומת זאת, הגישה הסוברת שדי באמירת י"ג מידות, הגם שאף היא חושבת שיש לאדם להידבק בדרכי קונו, היא יודעת את נפש האדם ומכירה בכך שרוב בני אדם, בפרט בשעת שבר שאז זקוקים לישועת המידות, רחוקים מלהיות דבוקים במידותיו של הקב"ה, ומשום כך די באמירת המידות.

קשר של תפילין

בהתגלות האלוהית של הקב"ה למשה, שבה מסר לו את י"ג מידות הרחמים, אמר לו הקב"ה: "וראית את אחורי". חז"ל מבארים "מלמד שהראהו קשר של תפילין" (בבלי, ברכות ז ע"א). ויש להבין מה עניינן של התפילין לכאן.
 אי אפשר להרחיב כאן במהותה של מצוות תפילין, אבל מן המפורסמות הוא כי תפילין מרמזות על קשר בל ינותק בין עם ישראל לקב"ה. הגמרא בברכות (שם) קובעת שלא רק בני ישראל מניחים תפילין, אלא אף הקב"ה מניח תפילין. ונשאל שם: מה כתוב בתפילין של הקב"ה? והתשובה היא: "ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ". הגמרא שם תמהה: האם משתבח הקב"ה בשבח של ישראל? והיא עונה, אכן, שכתוב: "את ה' האמרת היום" וכתוב "וה' האמירך היום". הקשר הבלתי-מתנתק והמיוחד שיש בין עם ישראל והקב"ה בא לידי ביטוי בתפילין. בתפילין של עם ישראל כתובות הפרשיות שעניינן הדיבוק, ההתמסרות והנאמנות שלנו לבורא עולם, ובתפילין של ה' כתוב השבח הגדול שלנו כעם שאין שני לו.

השם משמואל (כי תשא, שנת תרע"ט) מדייק בדברי חז"ל שהקב"ה הראה למשה במעמד המדובר קשר של תפילין. הקשר הזה מבטא מצד אחד את התקשרות המחשבה של בני ישראל בה', שכן כידוע תפילין אסורות בהיסח דעת. מצד שני הקשר הזה מבטא גם את הדבקות של הקב"ה בבני ישראל, כמו שנאמר, "השוכן אתם בתוך טומאתם" (ויקרא טז), וחז"ל (בבלי, יומא נו ע"א)

הסבירו שאפילו בזמן שבני ישראל טמאים שכינה שרויה ביניהם. וכך כתב השם משמואל:

כי ההפרש בין עבד לבן, שעבד כשהוא רע בעיני אדונו – מוכרהו או מגרשהו, ושוב אינו נקרא שמו עליו, אבל הבן לעולם נקרא שמו עליו. ובישראל כתיב (דב' יד) בנים אתם לה' אלקיכם, ובסנהדרין (מד) אעפ"י שחטא ישראל הוא, וכבש"ס קידושין (לו) רבי מאיר אומר: בין כך ובין כך את קרויים בנים וכו' [...] כי החטא במקרה והמקרה לא יתמיד, וסוף כל כל סוף ישובו כל ישראל אחד מהם לא נעדר לאור באור החיים, כי ישראל הם משורשים בהשי"ת, א"כ הם נצחיים דבוקים בעילתם, וזה נקרא קשר של תפילין דמרי עלמא.

במעמד המכונן והמרגש שבו משה מקבל מתנת עולמים – י"ג מידות שאינן שבות ריקם, הקב"ה מראה לו קשר של תפילין כדי להדגיש לו, שהקשר בין הקב"ה ועמו יתמיד לעולם. גם אם תמה זכות אבות, יש לנו במה לגשת אל הקב"ה ולעורר את רחמיו.

כאמור, אזכור י"ג מידות מרכזי מאוד בתפילות הימים הנוראים. זאת כדי שניטיב להידבק בדרכיו ולעורר עלינו את מידת הרחמים, כפי שכותב רבנו בחיי (שמות לד ו-ז):

וצריך אתה לדעת כי כל המבין שלוש עשרה מידות ויודע פירושן ועקרן ומתפלל בהם בכוונה אין תפילתו חוזרת ריקם, אלא אם כן יש בידו עבירות שמעכבות זה. והנה בזמן הזה שאנחנו שרויים בגלות ואין לנו כהן גדול לכפר על חטאתינו, ולא מזבח להקריב עליו קרבנות, ולא בית מקדש להתפלל בתוכו, לא נשאר לנו לפני ה' בלתי אם תפילתנו וי"ג מדותיו, ומתוך י"ג מידות אלה למדנו סדרי תפלה ובקשת רחמים מאת אדון הכול יתעלה.

לפי הגישה שהדבקות במידות היא זו שתביא את הישועה שלא יחזרו ריקם, אזכור המידות בימים המסוגלים לתשובה יועיל להחדיר אותן לתוכנו ולאמצן במעשינו. לפי הגישה שעניינן של י"ג מידות הוא באמירתן, ברי שעניין האמירה עצמה הוא למען משיכת הישועה.

